

*Satu Erra*

SOSIOLINGVISTIikkaa Kirjoittamisen  
Tutkijalle, Kirjoittamisen Tutkimusta  
SOSIOLINGVISTILLE

*Theresa Lillis 2013: The sociolinguistics of writing. Edinburgh Sociolinguistics. Edinburgh Uni-versity Press, Edinburgh.*

Mitä kirjoittaminen on? Mitä se tekee? Mitä se voi tehdä? Näin kirjoittamisen tutkimuksen kysymyksiä asettelee Theresa Lillis, jonka teokset akateemisen opiskelun sekä työelämän kirjoittamisesta ovat kansainvälisesti tunnettuja. Lillis on korostanut kirjoittamista ennen kaikkea sosiaalisena käytänteenä ja siten asettuu lähelle viime vuosikymmeninä vakiintunutta tutkimuslinjaa, joka tukeutuu kirjoittamisen tarkastelussaan antropologiaan ja etnografiaan (New Literacy Studies, ks. esim. Street 1984; Barton & Hamilton 1998).

Viime vuonna ilmestynyt *Sociolinguistics of writing* on selkeydessään ja oppikirjamaisuudessaan toimiva yleiskatsaus kirjoittamisen tutkimukseen – toki omasta näkökulmastaan. Erilaisille kokoaville esityksille tuntuu olevan tarve, sillä kirjoittamisen tutkimus on kirjavaa ja kurottaa moniin suuntiin. Sosiolingvistiikka on perinteisesti korostanut ai-toihin kielenkäyttötilanteisiin ja arkiseen kielenkäyttöön tarttuvaa empiiristä tutkimusta, mutta kiinnostus on ra-

joittunut puhuttuun kieleen. Taustalla on kirjoitetun ja puhutun kielen dikotomia: kirjoittaminen on pitkään nähty vastakkaisena ns. normaalille kielenkäytölle. Lillisin teos purkaa tätä kahtiajakoa ja osoittaa, että kirjoittamisen tutkiminen on oikeastaan luonnollinen osa sosiolingvistiikkaa. Sosiolingvistisen näkökulman tarjoaminen hyödyttää myös yleisesti kirjoittamisen tutkimusta, sillä se auttaa laajentamaan tekstikeskeistä ajattelua kohti yhteisöä mutta ei sivuuta tekstejäkään.

Lillis määrittelee teokselleen kolme lähtökohtaa, jotka kytkeytyvät sosiolingvistiikan perinteisiin mutta myös tutkijan omiin painotuksiin.

1. Teoreettinen positio – kirjoittamista ei pidä tutkia irrotettuna kirjoittamisen ja kirjoittajien kontekstista.
2. Empiirinen positio – kirjoittamisen tutkimuksen pitää olla tekstien, niiden käytön ja käyttäjien empiiristä tutkimusta sen sijaan, että tarkastelu perustuisi ennakko-oletuksiin tai arvoasetelmiin.
3. Ideologinen positio – valta, identiteetti, osallistuminen ja mahdollisuudet ovat keskeisiä kysymyksiä kirjoittamisen käytänteiden kannalta, ja ne täytyy huomioida tarkasteltaessa, mitä kirjoittaminen on ja tekee.

Positiot ilmenevät paitsi Lillisin valitsemissa reiteissä myös valinnoissa, joita navigoija reiteillään on tehnyt. Kirjoittaja marssittaa esiin joukoin monipuolista ja kiinnostavaa empiiristä tutkimusta. Yksi teoksen ansioista on epäilemättä se, että kirjoittamisesta kiinnostuneen lukulista rikastuu lukemattomilla teoksilla.

Teos muistuttaa, että kirjoittaminen on muutakin kuin

sanojen merkitsemistä ja verbaalista toimintaa, siinä on myös visuaalinen, aineellinen ja teknologinen ulottuvuutensa. Vaikka kirjoittamisen multimodaalisuutta ei voi sivuuttaa, tutkimus ei aina voi huomioida kaikkia moodeja. Lillis painottaakin, että kirjoittamisen tutkijan täytyy olla tietoinen erilaisista modaalista ulottuvuuksista välttääkseen yksinkertaistuksia. Laajan näkökulman ottaminen auttaa tekemään kysymyksiä oletusten sijaan, ja kysymyksiä on paljon: Mitä kirjoittaminen on? Mitä se tekee? Missä kontekstissa sitä käytetään? Miten se toimii erilaisissa konteksteissa? Multimodaalisuuden huomioiminen ei tarkoita, että kirjoittamisen verbaalisuus olisi sivuroolissa – onhan sekin kiinteästi ankkuroitunut sosiaaliseen kontekstiin. Teos tarjoaa tekstianalyysiin erilaisia näkökulmia ja esittelee muutamia tutkimuksessa käytettyjä työkaluja. Yleensä erilaiset akateemiset perinteet ohjaavat myös metodien valinnassa, ja Lillis kehottaa tutkijaa olemaan tietoinen tekemistään valinnoista ja pohtimaan myös, milloin on tarpeen kehittää uusia välineitä.

Sosiolingvistinen ote tarkoittaa kirjoittamisen sosiaalisuuden korostumista, ja erityisen keskeistä tuntuu olevan kirjoittamisen arkipäiväisyys. Nykymaailmassa kirjoittaminen ei ole enää eliitin etuoikeus: se ei asetu väistämättä puhumisen yläpuolelle. Itse asiassa kirjoittajien määrä lisääntyy koko ajan, ja uusien teknologioiden myötä myös resurssit monipuolistuvat. Kiinnostavaa on, että ihmiset käyttävät edelleen kaikkia mahdollisia välineitä kirjoittamiseen sen sijaan, että he hylkäisivät vanhat ja siirtyisivät uusiin. Kirjoittamisen ja puhumisen dikotomia nostaa kuitenkin päätään, jos aletaan pohtia, mikä oikeastaan lasketaan kirjoittamiseksi. Arkisen kirjoittamisen sivuuttaminen kyt-

keytyy Lillisin mukaan koulutukseen, jonka tehtävä tuntuu olevan rakentaa arviointiin perustuvia järjestelmiä ja käsitteitä siitä, mitä kirjoittaminen on ja mitä sen pitäisi olla.

Teos etenee kirjoittamisen määrittelystä ja kirjoittamisen arkipäiväisyyden tarkastelusta kohti muita aiheita. Lillis nostaa esiin kysymyksiä kirjoittamiseen tarvittavista resursseista – kielistä, materiaaleista, teknologioista – sekä siitä, miten ne ovat saatavilla erilaisille kirjoittajille. Hän tarkastelee myös kirjoittamisen arvioinnin ja arvottamisen merkityksiä sekä kirjoittajayhteisöjä ja kirjoittamista identiteettityönä. Esimerkit on poimittu tutkimuksista ja ne ilmentävät kirjoittamisen erilaisia resursseja: käsittelyä voivat havainnollistaa maahanmuuttajataustaisen oppilaan käsinkirjoitettu kotitehtävä, kuvakaappaus Facebook-sivulta, 1700-luvulla kirjoitettu runo, Youtube-kommentti tai ote Belgiaan pyrkivän turvapaikanhakijan haastattelusta ja hakemuksen hylkäyskirjeestä. Kirjoittamisen sosiaaliset ja tekstuaaliset tehtävät ovat kytköksissä toisiinsa.

Kirjoittamisen tutkimuksen monitieteistä kenttää on jaoteltu eri tavoin (ks. esim. Grabe & Kaplan 1996; Ivanič 2004). Kirjan lopulla Lillis hahmottelee kahdeksan erilaista tutkimuksen pihapiiriä. Vaikka jako pyrkii huomioimaan tutkimuksen laaja-alaisuuden, tuntuu siltä, että kirjoittajan silmälasit vaikuttavat siihen, miten kirjoittaminen näyttäytyy ja millä kirjoittamisen tutkimuksen alueilla yksityiskohdat erottuvat selvemmin. Kahdeksasta näkökulmasta viidessä korostuu kirjoittamisen sosiaalisuus, ja luovan kirjoittamisen akateeminen perinne ilmenee vain poettis-esteettisessä näkökulmassa, johon kytketään neroajattelu ja kirjoittajan yksilöllisyyden korostaminen. Lillis tuo esiin, että jaottelu on yksinkertaistus, ja sen antaakin mielellään

anteeksi, sillä mukana tulee varoitus. Valitsemalla etukäteen tontin, jolta tarkastelee kirjoittamista, tutkija helposti kytkee näkökulman ja kuvattavan toisiinsa: esimerkiksi poeettis-esteettistä otetta sovelletaan tyypillisesti sellaiseen kirjoittamiseen, jota pidetään ennen kaikkea luovana tai kaunokirjallisena. Vaikka yhteyden luominen tutkimusotteen ja -kohteen välillä on tavallaan järkevää, saattaa sen myötä jäädä jotain olennaista katveeseen. Käyttämällä ennalta valittua linssiä, tutkija ei ehkä tunnista, mitä näkee, ja ymmärrys kirjoittamisesta jää rajalliseksi.

Varoitus on osoitettu sosiolingvisteille, mutta miksei laajentaa se koskemaan kaikkea kirjoittamisen tutkimusta? Yhtenä esimerkkinä Lillis antaa poeettis-esteettisen näkökulman hyödyntämisen rutiininomaisen kirjoittamisen tutkimuksessa: mitä olisi esimerkiksi akateemisen kirjoittamisen luovuus? Arkipäiväisellä kirjoittamisella on myös esteettisiä ja emotionaalisia merkityksiä, jotka voisivat kiinnostaa luovaan kirjoittamiseen orientoitunutta tutkimusta. Toisaalta yhä enenevä innostus kirjoittamisen kollektiivisuuteen ja yhteisöllisyyteen tai erilaisiin kirjoittajayhteisöihin puoltaa myös vierailuja sosiolingvisteille ominaisemmille pihapiireille. Kaiken tutkimuksen ei tarvitse keskittyä kirjoittamisen arkisuuteen, sosiaalisuuteen tai multimodaalisuuteen. Tärkeintä on olla tietoinen omista valinnoistaan ja niiden vaikutuksista.

*The Sociolinguistics of writing* on kirjoittamisen tutkimuksen opas sosiolingvistille ja sosiolingvistiikan opas kirjoittamisen tutkijalle. Erilaiset konkreettiset esimerkit sekä havainnollinen esitystapa tekevät teoksesta helposti lähestyttävän paitsi kirjoittamisen opiskelijoille erilaisten akateemisten perinteiden piirissä myös opettajille, ja se haastaa

lukijan pohtimaan uudelleen käsityksiään kirjoittamista. Teos on hyödyllinen myös luovan kirjoittamisen tutkimuksessa, jossa kysymykset sosiaalisuudesta, kulttuurista ja kirjoittajayhteisöistä ovat yhä keskeisempiä.

### LÄHTEET:

Barton, David & Mary Hamilton 1998: *Local literacies. Reading and writing in one community*. London: Routledge.

Grabe, William & Kaplan, Robert 1996: *Theory and practice of writing. An applied linguistic perspective*. New York: Longman.

Ivanič, Roz 2004: Discourses of writing and learning to write. — *Language and Education* 18: 220–245.

Street, Brian V. 1984: *Literacy in theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.